

ברכת המזון (3)

בחן בחדס וברחמים

הנה בפשטות הנהגת הרחמים קודמת לחדס, כמו שמצינו בכמה מקומות כגון במודים "הטוב כי לא כלו רחמין ואח"כ והמרחם כי לא תמו חסדיך". וכן בתהלים (כה): "זכר רחמין ואח"כ וחסדיך". והביאור פשוט כי הרחמים הם סיבת החסדים, שהרי הרחמים רגשות הלב הם ואילו החסדים הם הפעולות המעשיות שעושה המטיב, וכמו בהנהגת בני האדם, שכאשר, האדם רואה בצרת חברו, בתחילה הוא מרחם עליו, ובעקבות הרחמים גומל עמו חסדים.

אבל מצינו מקומות שבהם מקדימים את החדס לרחמים, כמו הכא, וכן בברכת השחר "ותננו היום ובכל יום לחן ולחדס ולרחמים". וכן בקדיש דרבנן "יהא להון ולכון שלמא חנא וחדסא ורחמין" וכו' ובביאור הדבר האיר עינינו הגר"י מלצאן בספרו "שיח יצחק" בפירושו על ברכת השחר, וז"ל: חן הוא מצד המקבל, כי מצא חן בעיניו וחדס הוא מצד הנותן, שמטיב בחדסיו בלי סיבה מהמקבל. ורחמים הוא שמונע מלהעניש אותו מצד מעשיו עכ"ל. הרי שכאשר מזכירים את הרחמים אחרי החדס משמעות הדברים היא לומר שאף כאשר הקב"ה מעניש, אינו מעניש בחרון אף כפי מעשי האדם, אלא הקב"ה מביא את העונש ברחמים, וכמו שנאמר (תהלים ז, ב) "ה' אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני".

ספר "חיים של ברכה"

מדוע לא קבע משה את נוסח ברכת המזון במדבר?

ברוך אתה... הזן את העולם

אמר רב נחמן: משה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, יהושע תיקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ, דוד ושלמה תיקנו בונה ירושלים, דוד תיקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תיקן על הבית הגדול והקדוש (ברכות מה):

כתבו הראשונים, שגם קודם שנכנסו לארץ היו מברכים ברכת הארץ, אולם בהיותם במדבר לא היה נוסח קבוע, אלא ברכת הזן. ולמה לא תיקן משה גם מטבע, נוסח קבוע לברכת הארץ? אמר על כך החזון איש זצ"ל: אילו היה משה רבינו קובע כבר במדבר את נוסח של ברכת הארץ, הרי היה עליו לקבוע בלשון עתיד, שהרי אז עדיין לא כבשו את הארץ, ולאחר מכן, כאשר כבשו את הארץ, היו צריכים לשנות נוסח הברכה. משום כך העדיף משה שלא לתקן במדבר נוסח קבוע לברכת הארץ, אלא כל אחד בדרך אותה כפי דעתו ולשונו, עד לאחר כיבוש הארץ, שאז תיקן יהושע את הנוסח הקבוע של הברכה. כך גם ברכת בונה ירושלים, שהיו אומרים אותה קודם

בחן בחדס וברחמים

הכוונה של חן וחדס ורחמים נראה לי, דהנה ג' מדרגות יש בבני אדם, יש עשירים גדולים וזהו בחן, כלומר השפעה יתירה, יש בעלי בתים ממוצעים שכל מה שצריכים משיגים בנקל ואין להם מותרות וזהו בחדס, שהש"י משפיע לו חסדו שכל מה שצריך משיג בקלות. ויש עניים שלחמם בא להם בקושי וזהו ברחמים, כי אין שם רחמים נופל אלא במקום שמידת הדין שורה, ואחר כך אומרים הוא נותן לחם לכל בשר, כלומר הוא נותן לחם לכל בשר, אלא שלזה נותן במדה זו ולזה במידה זו. ספר "חיים של ברכה"

הברכה, וגם האכילה, יכולה להביא ליראת שמים

ברוך אתה... הזן את העולם

החידושו הרי"ם שאל פעם חסיד אחד: אמור לי מה ששמעת מפי ה"שרף מקוצק", והשיב לו ששמע פעם שאמר: אנני מבין איך יתכן שהאדם לא נעשה ירא שמים בברכת המזון, והלא על ידי ברכת המזון הכניס אברהם אבינו את האנשים תחת כנפי השכינה (בראשית רבה מג, ח), שלאחר שאכלו ושתו אמר להם: ברכו למי שאכלתם משלו! השיב החידושו הרי"ם לאות חסיד: אכן, הוא אמר כמו רבי, אך אני כשלעצמי מתפלל איך זה שהאדם לא נעשה כשר וירא שמים מהאכילה עצמה, והלא נאמר (ישעיה א, ג): "ידע שור קונוהו וחמור אבוס בעליו"

כמוצא שלל רב ברכת המזון בשם "וילקט יוסף"

הקב"ה, נגלה ונסתר

ברוך אתה... הזן את העולם

פתח בלשון נוכח: "ברוך אתה", והמשיך בלשון נסתר: "הזן את העולם". הטעם הוא כדי לקבוע בלב האדם את ההכרה שהקב"ה נגלה ונסתר, נגלה מצד דרכיו ופעולותיו ונסתר מצד מהותו ועצמותו. וכן מצינו שכאשר ביקש משה לדעת דרכי ה' יתברך ואמר "הראני נא את כבודך" השיב לו: "אני אעביר כל טובי על פניך", אך כששאל על עצמותו ואמר "הראני נא את כבודך", השיב לו: "לא תוכל לראות את פני", כי כאמור אפשר להשיג את דרכיו ופעולותיו שהם נגלות, אך לא את מהותו, שהוא נסתר.

המבי"ט בספר "בית אלוקים" שער התפילה

קידושת ירושלים, אולם יהושע לא תיקן לה נוסח קבוע, הואיל והיתה עומדת להשתנות כשיבנה בית המקדש. מתי תיקן משה את ברכת הארץ? כתב "מעדני יום טוב" שהיה זה בערבות מואב, בסוף הארבעים שנה, כמו שנכתבה במשנה תורה שנאמרה בערבות מואב. אולם **החזון איש** כתב שאין נראה כן, אלא כל התרי"ג מצוות בסיני נאמרו, ובודאי נצטוו בסיני לברך ברכת המזון, ועל כן ודאי שתיקן להם ברכת הזן תיכף לאחר מתן תורה, כשירד להם מן.

כמוצא שלל רב ברכת המזון בשם "חזון איש"

הוא נותן לכם לכל בשר

יש להבין למה מדגישים כאן כמה פעמים תיבת "הוא". **הוא** נותן לכל בשר. כי **הוא** קל זן. יש לומר: הטעם בזה משום דמפתח של פרנסה הוא בידו של הקב"ה ולא נמסר ביד שליח (תענית ב). אמר רבי יוחנן שלשה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן: מפתח של גשמים, מפתח של חיה, ומפתח של תחיית המתים. מפתח של גשמים דכתיב "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו.

ספר "חיים של ברכה"

על המן, התבקשה ברכה מיוחדת

מדוע רק כאשר ירד מן תיקן משה את ברכת הזן, והלא המן ירד בט"ז באייר, שהוא חודש לאחר יציאת מצרים, ולמה לא תיקן להם קודם על לחמם? ועוד יש להקשות: ממשמעות הפסוקים עולה שבמן לא היתה ניכרת השביעה, שהרי התלוננו "באכלנו לחם לשובע", ואם כן אין כאן "ואכלת ושבעת". ועוד יש להקשות: כיון שעיקר התקנה היתה לישראל, וכלשון הגמרא: בשעה שירד המן, א"כ למה בלשון הברכה נאמר: "הזן את העולם כולו", וכן "הוא נותן לחם לכל בשר", וכן סיום הברכה "הזן את הכל"? אם הברכה היא על המן, מה יש להודות על שביעת העולם, שלא זכה למן? ולבסוף יש להקשות: מה זה שאנו מברכים "תמיד לא חסר לנו", והלא אנו יודעים שיש בעולם הני אדם רבים שחסר להם ואין להם לחם לשובע? יש לומר: שאכן כן, משה לא רצה לתקן ברכה, כיון שעדיין לא ניתנה תורה ולא התחייבו בברכת המזון, אולם כאשר ירד המן, על ידי זה השתנה מזונם של ישראל ממזונם של כל אומות העולם, ולכן עלה בלבו לתקן על כך ברכה, ולכן פתח ב"הזן את העולם", במזון רגיל, אבל לבני ישראל "תמיד לא חסר לנו", כי אנו זכינו למן, שעליו נאמר שהממעט לא החסיר, והוא הוסיף בקשה: "ואל יחסר לנו", כלומר: שימשך שפע מן המן והטל גם להבא, וכדרך שאמרו חז"ל: "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן"

כמוצא שלל רב "ברכת המזון" בשם סידור "אור החמה"

הלכה: יש להיזהר שלא להפסיק באמצע ברכת המזון כדיבור, ואף לא בשתייה, וכל שכן שיש ליזהר שלא לדבר שיחה בטלה ולשהות שיעור שיכל לסיים את כל ברכת המזון. ואף באמצע הרחמן טוב ונכון להזהר שלא לדבר דברים בטלים שלא לצורך, ומכל מקום מעיקר הדין אין איסור לדבר לצורך באמצע הרחמן, כיון שאמירתו אינה אלא מצד המנהג. אולם אם מברך על הכוס, אין לו לדבר גם באמצע הרחמן. ופשוט שמותר לענות לקדיש ולקדושה ושאר אמנים באמצע הרחמן. אם נרדם באמצע ברכת המזון, וכשהתעורר אינו יודע באיזו ברכה עומד, חוזר לתחלת הברכה שיש לו בה ספק אם אמרה. והיינו, אם ברור לו שחתם הזן את הכל, ונסתפק אם סיים ברכת על הארץ או סיים ברכת בונה ירושלים, חוזר לנודה לך וכו'. ואם נסתפק אם חתם הזן את הכל או לא, חוזר לראש ברכת המזון.

ילקוט יוסף הלכות ברכת המזון

פתגם: הנר שורף את עצמו כדי להאיר לזולתו

ספר "שמחה"

חקירה: ברכת הנהנין

מצוה להודות לפני שנהנה מהמאכל, או הברכה מתירה את איסור מעילה (חקירות במסכת ברכות [ו] ספר "קובץ יסודות וחקורות"

סיפור: בדרכי אברהם אבינו

עם הארץ שנתעשר ונעשה נכבד, היה לו בת שהגיעה לפרקים ועמדה בשידוכים. הציעו לו השדכנים כל מיני חתנים, ביניהם יהודים פשוטים, חייטים וסנדלרים וכיוצא בהם, אך דחה את כולם. שאלו אותו: מה ראית, שאינך רוצה חייטים, וסנדלרים? השיב בתמימות: הרי למדנו בפרשת השבוע, שגם אברהם אבינו סירב לקחת מחוט ועד נעל.

ספר "חד וחלק" חלק ב'

שבת שלום!

מזל טוב ליום הולדת של בני חניאל בן מלכה נ"י

יוצא לאור לרפואה שלימה של דינה בת מרים, רפאל יהודה בן מלכה, אליהו בן מרים, שלמה בן מרים, ג'ילברט יפה בת מרים. לזיווג טוב לשלמה בן אסתר. לעילוי נשמת של ג'ינט מסעודה בת ג'ולי יעל, לעילוי נשמת שלמה בן משה, לעילוי נשמת דניאל בן רחל.

